

NOVICE

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrstlata 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrstlata 1 gld. 15 kr. nov. den.

∞ V Ljubljani v sredo 9. avgusta 1865. ∞

Gospodarske stvari.

Je li kolje pri trsu v goricah potrebno?

V lutomerških goricah so nekteri posestniki kolje s svojih goric odpravili, al ne vé se, zakaj da so to učinili; al zavoljo manjših stroškov, ali zavoljo novine? Ker se na ovi strani kvar kaže, niso imeli naslednikov in eni so na skoro stare šege se poprijeli in v drugič gorice nakolili; zdaj še samo eden brez kolja obdeluje gorice.

Toto delo pa tako opravlja: Kadar bi morali trsovje vezati, vršiče na rožji potrgajo, ga ne oplevejo, in z enim povresom na sredini zvežejo. Vršiče pa trsu zato odtrgajo, ker menijo, da zato debelejše rožje izraste.

Nasledki takega ravnanja pa se potle toti kažejo:

1. Nemirnost trsa. — Trs brez kola, z enim samim povresom zvezan in košat kakor grm, se nagne na stran, visí nevoljen in veter ga goni sèm in tjè, in zmeta ž njim po zemlji, ker se nima kje držati. Žalostno je gledati, kako se ubogi trs muči.

2. Napačna rast. — Rožje, kadar je odtrgano ali odtrto, ne raste, dokler se mu rana ne zaceli. Rastna moč ne more vun, in mora notri v rozgi ostati. Kadar pa se mu rana zaceli drugič, ne raste samo na debelo; temoč tudi na dolgo, da na stranéh skozi očesa poganja druge mladike. Kako neki bi drevce ali rozga rasti mogla ali debelejša postajati, ako glave nima! Zato si mora drug vrh ali glavo napraviti in na strani mladiko poganjati. Niso haska dočakali, kteri so gorice tako obdelovali, da veja ali rozga ne more na široko rasti, ako na dolgo ne raste, ker to se vse v istem času godí.

3. Majheno grozdje. — Grozdje ostane malo, jagode drobne na takem trsu, ktereemu se rožje odtrga, ker delj časa ne raste, pa tudi zato ne raste, ker nima mirú in ga veter mantra in sèm in tjè goni, pa po zemlji ž njim brusi in gloda. Vsaka stvar in vsaka rastlika pri svojem delu in svoji rasti mir ljubi. To mora vsak pameten človek vedeti; saj vidimo, kadar gorice zvežemo, kako hitro rožje na dolgost zraste in grozdje veče prihaja.

4. Kvar na grozdji. — Do takega trsa, ki nima kola, ima veter veliko moč, in ga sèm in tjè giblje; tedaj se pa jagodje rani po rožji in doli steplje; dosti jagod pride na nič in se pogubi.

5. Grozdje ni sladko. — Ako na nenakoljenem trsi veter grozdje sèm in tjè maja, ga solnce ne more prav greti in nespečeno ne dobí potrebne sladkosti, kakor ovo, ktero je prevezano in mirno; zato ne more tako sladkega vina dati; kajti trs je po svoji naturi tako stvarjen, da mora na miru biti in se za kaj držati; zato ima prstice ali poprimače.

Kolje je pri trsu potrebno v goricah zato:

Da se prijema. — Trs je poprijemna rastlika (rankendes Gewächs) tako, kakor vinika, bršel, srbotje, ktero po grmovji in po drugem drevji raste. Bog je trs zato tudi v grmovji vstvaril, in se še zdaj na nekterih mestih v grmovji najde, da ima priliko se s svojimi prstici drugega drevja ali veje se prijemati na mestu kola.

Da ima mir in brambo. — Kolje je tudi zato trsu potrebno, da je trs na miru, da lože raste, da ga tudi toča tako ne pokvari; kajti to se vidi, ako toča pred vežo gorice pobije, je vse rožje pobito in razčesano, da narazno vesí, in tudi grozdje; ako pa je že zvezzano, ga le samo od enega kraja pobije, znotraj in od drugačega kraja pa ostane rožje in grozdje celo. Ko so ljudje hasek trsa ali sladkost grozdja in moč vina spoznali, so začeli trs saditi ali gorice delati, in ko so videni, da se prijemati in držati mora, so ga poleg drugačega drevja sadili; ker to ni povsod mogoče, so mu kolje stavili, da se je imel za kaj prijeti, in so ga še na vekšo pomoč privezali v dile gori po koli, da bi mir imel in obvarovan bil.

Da bolje zori in je sladkejše. — Kolje je trsu zadnjič še tudi zato potrebno in hasnovito, da je grozdje na miru in da ga solnce bolje ogreva in sladko prekuha.

Natura trsova terja tedaj kolje ali kaj tacega, za kar se more trs prijeti s svojimi prstici. To so ljudje od nekdaj že spoznali in tako s trsom delali. Kdor kolje trsu jemlje, ne spozná njegove narave pa tudi njegove potrebe ne. Š.

Gospodarska skušnja.

* Živinska klaja, kadar sená manjka. — Letos bo treba misliti, kako bojo gospodarji krmili (futrali) svojo živino, ako sená ne bojo imeli. Kar bojo o tem zvedile „Novice“, bojo naznanjale svojim bravcem.

Neki veliki posestnik na Angležkem, J. Croal v Edinburgu, pripoveduje, da njegovi korji namesti sená vsakrat to-le klajo dobivajo, namreč: 4 funte rezance iz pšenične ali ovsene slame, pol funta zdrobljenih oljnatih preš, 1 funt ječmena, 1 funt boba, 4 lote moke lanénega semena in pol lota solí. Rezanca se v kakem velicem koritu, ki je kakih 6 palcev globoko, razprostí, na ktero se nekoliko od une ravnokar imenovane in na vodi kuhané piče polje; na to se zopet rezanca potrese in na njo se zopet dene kuhaná piča in tako se v eno mer tako dolgo ravná, dokler ni korito polno. Potem se vse skup prav dobro pomeša; poklada se, ko se do dobrega pohladí. Poleg te mešance dobí vsak konj povesmo pšeničnice slame v jasli in 12 funtov zdrobljenega ovsja, ki je nekoliko z ječmenom, pšenico ali bobom pomešan in nemalo osoljen, brez vsega sená.

Omenjena mešanica izdá za konjsko klapo skoraj ravno toliko kakor 6 funtov in pol dobrega sená.

* Krompir za živinsko klapo. Če tudi je prav, da se krompir skuha, predno se živini za krmo dá, je vendar nespametno, ako se skuha že za en ali več dni naprej, predno se živini poklada. Kuhan krompir, kadar mrzel postane, je skoraj kakor klej (pôp), ktereželodec težko prekuha. To priča sledeča skušnja. Pokladali smo dvema kravama srednje molže 9 tednov vsaki dan enako mero sená, rezance, krompirja in otrobov. Prve tri tedne, ko smo jima frišno kuhan krompir pokladali, smo namolzli 189 bokalov mleka, in kravi ste tehtali 993 funtov, — druge tri tedne, ko smo jima prejšnji dan kuhanega krompirja dajali, smo dobili le 171 bokalov mleka, in kravi ste tehtali 975 funtov; tretje tri tedne pa, ko smo jim zopet vsaki dan frišno kuhanega krompirja pokladali, smo namolzli 176 bokalov mleka, kravi ste vagali 989 funtov.

* Koliko ima pesa sladkorja ali cukra v sebi? — V pesi, ki tehta četrt funta, je 13 odstotkov sladkorja, ki „, pol do 1 funta, je 11—12 odstotkov sladkorja, ki „, 2 funta, je 8—10 odstotkov sladkorja, ki „, 3 funte, „, 6—7

To je Herman skusil. Po takem je v drobni pesi več sladkorja kakor v debeli.

Gospodarske novice.

* Letošnja letina po svetu. — Na dolnjem Ogrskem je pšenica bolja od lanske; al pridelali je niso toliko. V samem Banatu pridelali so je okoli 10 vagánov na oralu. Nova pšenica je veliko čistejša od lanske. Ako pogledamo po vsemi Evropi, moremo reči, da je žitna letina srednja. V severni Nemčiji je bila rž rodovitna, v južni sploh letina dobra. V Holandiji je bila ozimina slaba, krompirja se nadjajo veliko. Na južnem Francozku niso toliko naželi, kolikor so pričakovali; imajo le srednjo letino. To veljá tudi za Angležko, kjer je suša več pokvarila kakor so izprva mislili. Tudi na Rusovskem je prekasno prišel dež in bojijo se slabe letine. V severni Ameriki, odkadar se sicer veliko žita dovozi v Evropo, je letina obila, al težko, da bojo mnogo žita pripeljali letos k nam (v Evropo), ker ga veliko potrebujejo južne pokrajine amerikanske republike.

* Na Francozku svilarstvo (židoreja) pojmlje. Razun Talijanskega se je dozdaj največ svile (žide) dobivalo iz Francozkega. Al iz sporočil francozkega ministerstva se vidi, kako strašno ondi svilarstvo propada vsled crkavice (kuge) svilnih črvičev, ktera nikakor ne odjenjuje. Poprej se je iz Francozkega izpeljavalo za 100 milijonov frankov svile, lanskega leta pa le za 34 milijonov in 10 milijonov so potrosili samo za seme, ki so ga kupovali od vseh krajev svetá. Vlada je obljudila 500.000 frankov v darilo, kdor pové pomoč, da se odvrne bolezen svilcev; — al nihče ni zaslužil darila. Žapanci, ki so lani bili zdravi, so crkali letos. Minister je izvolil zdaj poseben odbor, da prevdari, kako bi se mogočno hudobni kugi v okom priti in svilarstvo rešiti pogube. (Prazno prizadetje! Dokler ne odneha tista nikomur znana kužnina (miazma) v zraku, naj se počne karkoli, bolezni ne bode konca. To učijo skušnje o nekaterih kugah živinskih in človeških. Pridejo, da nobeden ne vé od kod, in nihče ne vé vzroka, zakaj; trajajo manj ali delj časa, pa zopet zginejo in tudi nihče ne vé, zakaj. Zdravniki imamo za to besedo „miasma“, s ktero res, da ne povemo več, kakor to, da ne poznamo drugega vzroka. (Vred. Nov.)

Po „Gosp. Listu.“

Národne stvari.

Glasi domorodni o novem času.

Od Savine na Stajarskem. =

Hvala Bogu, da je vendar enkrat šel! Silno so poparjeni birokrati in še pred tednom vsegamogočni centralisti glave pobešajo, kar je njih gospod in mojster padel in je novi državni minister in ministerstva predsednik grof Belkredi mesto njegovo nastopil. Pa kaj jim dela tak strah? Odločno in brez ovinkov je reklo, da „je sovražnik centralizacije in iskren priatel autonomije (samoopravstva), — da imajo cesarske gospóske vsa tako zahtevanja in prizadetja državljanov na vso moč podpirati, ktera na to merijo, da si ljudje rečí, ktere le nje zadevajo, tudi sami oskrbujejo in vravljajo, — da nepotrebnih pisarij v pisarnicah ne bode trpel, — da si uradnik pravila za svoje obnašanje mora iz djanskega življenja jemati, in da mora po časnikih svobodno naznanjene misli, dokler se na resnico upirajo, kot dragoceno blago čislati, — da on (Belkredi) tirja, da se v tistih deželah, v katerih več narodov prebiva, z vsemi enako pravično ravná, in da mora cesarska gospóška in vsak posamesen uradnik z ljudstvom v njegovem jeziku ravnati, in da tisti uradnik, kteri za tako ravnanje ni zmožen, tudi za službo sposoben ni. — To vše naenkrat, in zraven še občno pomilostenje vseh, ki so se v tisku pregrešili, to, to je mnogim gospodom že veliko preveč!

Novo ministerstvo svojega programa v državnopravnih in ustavnih zadevah res še ni razglasilo; al to se že iz Belkred-ovega pisma in nagovora jasno vidi, da je nova, nam pravičnejša sistema nastopila. Poglavitno vprašanje je sedaj: kako se imamo mi Slovenci za naprej v národnih, političnih in državopravnih zadevah vést?

Dovolite mi, da v tej reči svoje misli razodenem.

Jaz mislim, da mi moramo pred vsemi drugimi rečmi praktični in doslednji biti, da moramo moči za zboljšanje svojega žalostnega stanú le v sebi, t. j. — v narodu — iskat in si pomagati s svojo lastno močjo, in to nam je zdaj, ko je veliko pravilo avtonomije slovesno oklicano, čisto prosto in tudi mogoče. Mi se moramo avtonomije (samoopravstva) povsod držati, v srenjah (občinah), v deželnih zborih in tudi v cerkvenih zadevah, kolikor te segajo v denarstveno gospodarstvo. Kdor plačuje, ima pravico terjati, da se njegov denar le za to obrne, za kar ga je dal; plačniku se mora položiti natančen račun in predračun; okoli plačil in denarja se suče vse materijalno človeško življenje, in pri finančnih debatah je ravno prilika, da se govorí o vseh družih rečeh, ki se stikujejo z njimi.

Razun kranjske imajo vse druge slovenske dežele že sedaj samostojne srenje (avtonomne občine), ktere imajo, zraven svojih lastnih tudi veliko važnih, od vlade ji izročenih opravil. Svobodna srenja je in ostane, kakor je grof Stadion dobro reklo 1848. leta, podlaga svobodni državi. V takošne srenjske zadeve se gospóske čisto nič nimajo vtikati. Uradni jezik pri vseh slovenskih županijah mora biti slovenski; tega nam zdaj nihče ni branil; al, ko je bila nova srenjska postava za Stajarsko in Koroško vpeljana, si je vsaka srenja svojega — večidel še dosti sposobnega upravnika (pisarja) v službo vzela, kteri ima samo povelja županova in odborova izpeljavati in pisarje oskrbljevati. Al žalostna resnica je, in ne smé se zakrivati, da vse slovenske srenje — razun mozirske — po nemški dopisujejo ne samo uradnjam in drugim županijam, ampak tudi srenjanom, če tudi ptujega jezika ne razumejo. To je sramota za naš narod, in mi smo